

3 NOLU NİĞDE ŞER'İYYE SİCİLİNİN (H. 1314-1316 /M. 1896-1899) TANITIM VE DEĞERLENDİRMESİ*

PROMOTION AND EVALUATION OF NIGDE SHARI'AH REGISTRY NO.3
(H. 1314-1316 / M.1896-1899)

Eylem ÖZTÜRKÇİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Doktor Öğrencisi,
eylemozturkci@hotmail.com

Van / Türkiye

ORCID: 0000-0003-0434-7717

ÖZET

Şer'iyye Sicilleri, Osmanlı Tarihi araştırmacılarının başvurduğu birincil kaynaklardandır. Osmanlı toplum yapısını, idari, hukuki, dini, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan izah eden bu kaynaklar şer'i mahkemeler tarafından kaydedilmiştir. XV. yüzyılın ilk yarısından XIX. yüzyılın sonlarına kadar yaklaşık beş yüz yıllık bir zaman dilimine yayılan kadı sicilleri, Osmanlı Tarihinin söz konusu alanlarına yönelik zengin bilgi ve belgeleri ihtiva etmek suretiyle ilgili dönemin şehir tarihine de ışık tutmaktadır. Bir şehrin idari, ekonomik, adli, kültürel, mimari ve toplumsal yapısı ile alakalı olan ve ayrıca merkez-taşra arasında yapılan diplomatik yazışmalar bağlamında belgelerin kaydedildiği önemli defterlerdir. Niğde, Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra şehir hayatında hızlı bir canlanma meydana gelmiştir. Bu canlanmayla beraber Niğde şehrinde Şer'iyye Sicilleri defterleri tutulmaya başlanmıştır. Niğde şehrine ait 16 adet Şer'iyye Sicili defteri bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, 3 nolu (H. 1314-1316/M.1896-1899) ve tamamı Arabsun kazasına ait Niğde Şer'iyye Sicili'nin tanıtımını yapmak ve mahkeme kayıtları üzerinden yörenin, sosyal, iktisadi ve kültürel yapısını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye Sicili, Niğde, Arabsun Kazası, Mahkeme

ABSTRACT

Shari'ah Registers are one of the primary sources that referenced by Ottoman Historians. These sources that explain ottoman social structure with administration, law, religion, culture and socio-economic policy have been recorded by ecclesiastic courts. Spreading from the first half of the XV. Century to the end of XIX century kadi registers, which spread over a period of approximately five hundred years until the end of the century, also shed light on the history of the city of the relevant period by containing rich information and documents about to the mentioned areas of Ottoman History.

*Bu makale Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2004 yılında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilen "3 Numaralı Niğde Şer'iyye Sicili H. 1314-1316 / M. 1896-1899" başlıklı çalışmadan üretilmiştir.

These are important books, in which featured documents are recorded, related to the administrative, economic, judicial, culture, architectural and social structure of a city and also in the context of diplomatic correspondence made between the center and the rural. After the city Niğde came under the domination of Ottoman Empire there had been a great change in the city life. With this great change The Shari'ah Registers started to be kept in Niğde. There are 16 Shari'ah Registry for Niğde. The aim of this study is to promote the Niğde Shari'ah Registry numbered 3 and (H. 1314-1316 / M.1896-1899) all belong to the Arabsun district and to examine the social economic and cultural structure of the region through court records.

Keywords: Shari'ah Registry, Niğde, Arabsun District, Court

1. GİRİŞ

Osmanlı adli ve idarî sisteminde görevlendirilen kadı veya naibi tarafından tutulan kadı sicilleri; kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'iyye veya daha sık kullanımıyla şer'iyye sicilleri olarak bilinmektedir. Bu siciller, zengin muhteviyatı ile beraber çok çeşitli türden belgeleri içeren önemli defterlerdir (Uğur, 1999: 8). Osmanlı toplum yapısını, idarî, hukukî, dinî, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan izah eden bu kaynaklar, şer'i mahkemelerin verdiği çeşitli vesayet, ilâm, tereke, hüccet, vekalet, ferman, berat gibi evrakın kadılar tarafından "sakk-ı şer'i usulü" denilen usule göre kaydedilmesidir (Akgündüz, 1988:17).

Şer'iyye sicilleri, XV. yüzyıl sonlarıyla, XIX. yüzyıl sonları arasını kapsayan yaklaşık dört asırlık Türk Tarihinin birincil kaynakları niteliğindedir. Şer'iyye sicillerinin incelenmesiyle şer'i şerif denilen İslam hukukunun ne derece uygulandığı, padişahların ve devlet yetkililerinin yasama yetkilerinin sınırları, Kur'an ve Sünnet'te açıkça belirtilmeyen ve içtihad ile zamanın ulu'l-emrinin sınırlı yasama yetkisine bırakılan Örfî hukukun uygulama alanları ortaya çıkarılmaktadır (Akgündüz ve Öztürk,1999:365).

Sicil defterlerindeki kayıtlar iki temel grupta incelenebilir. Bunlardan ilki, kadılar tarafından tanzim edilen kayıtlardır ki sicillerde yer alan kayıtların önemli bir bölümü bu gruba girer. Bu belgeler, hüccetler, ilâmlar, ma'ruzlar, müraseleler ve diğer kayıtlardır. İkincisi ise kadılar tarafından düzenlenmeyen, onlara hitaben yazılan ve sicillere kaydedilen fermanlar, tayin beratları, buyruldu ve hüküm çeşitleridir (Akgündüz, 2002:59). Miras taksimi, evlenme, yetim malları, vasi tayini ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilip edilmediğinin takibi gibi şer'i ve hukuki işlerinin yanı sıra idari yönden de kadılara geniş görevler verilmesi kadı sicillerinin önemini ortaya koymaktadır (Uzunçarşılı, 1988:113).

Osmanlı Devleti'ne ait bilinen en eski tarihli şer'iyye sicili, Bursa şer'iyye sicilidir. Bu sicil, 1455 tarihinden başlamaktadır (Uğur, 1999:9). Özellikle şehir tarihleri ve mahallî hayata dair içerdikleri kritik bilgiler sebebiyle, şer'iyye sicilleri kullanılmadan ortaya atılacak iddialar tarihsel gerçeklikten uzak kalacaktır (İnalçık, 1942:89).

Osmanlı Devleti'nde idari ve hukuki anlamda yoğun bir dönüşümün yaşandığı XIX. yüzyılda, devletin merkezde ve taşradaki önemli temsilcisi kadının görev alanında da büyük değişiklikler olmuştur. II. Mahmud Dönemi'nde kadının idari alandaki yetkileri sınırlandırılırken, güvenlik hizmetleri ve belediye işlerine ait yetkileri ise tamamen sonlandırılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise kadıların sadece hakimlik görevi kalmıştır (Bozatay ve diğerleri, 2014;86).

Osmanlı Devleti'nde daha önceleri adli ve idari konular bir bütün içinde değerlendirilirken, bu konular yapılan ıslahatlar neticesinde birbirinden ayrılmıştır. Aile, miras, şahsa karşı işlenen suçlar gibi şahsi hukuku ilgilendiren davalar dışındaki hususlar, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnamesi (1867) ile Şer'iyye mahkemelerinin yetki alanından çıkarılmış ve aynı yıl yayınlanan Şura-yı Devlet Nizamnamesi ile de Şer'iyye mahkemelerinin idari yargı yetkilerine son verilmiştir. (Akgündüz, 2002:56-57). 1879'da yapılan düzenlemelerle birlikte savcılık kurumu, avukatlık ve noterlik unsurları sisteme dahil edilmiştir.

Yargı teşkilatındaki bütün bu ıslahatlar sonucu şer'i kanunlara göre hüküm veren mahkemeler eskiye nazaran önemini kaybetmiş, doğal olarak kadıların da nüfuzu azalmıştır. Kadıların, adli, mülki ve belediyeye ait görevlerinden sadece sınırlanmış bir yargılama yetkisi kalmıştır (Bozatay ve Demir, 2014:86). Kadıların görev alanlarının daralmasına paralel olarak şer'iyeye sicillerinde kaydedilen davaların konu çeşitliliği de azalmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı Devleti'nde dönüşümün yoğun bir şekilde yaşandığı ve imparatorluğun en ücra noktalarına kadar ulaştığı XIX. yüzyılın sonunda, Niğde'de tutulan ve 1896-1899 yıllarını kapsayan şer'iyeye sicilinin tanıtımı yapılarak içeriği değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

2. OSMANLI DÖNEMİ'NDE NİĞDE

Niğde şehrinin bilinen en eski tarihi Hititler Dönemi'ne kadar götürülebilir. Frig ve Pers hakimiyetinden sonra Makedonyalıların idaresi altına giren bölgede daha sonra Pontus Krallığı ve Roma İmparatorluğu hüküm sürdü. Bizans idaresi döneminde Arap akınlardan etkilendi (Oflaz, 2007: 92). 1116'dan sonra Niğde yöresi Türk hakimiyetine geçti. Özellikle Türkiye Selçukluları idaresinde, I. Alaeddin Keykubat Dönemi'nde parlak bir dönem yaşadı (Kızgın, 2008: 2). İslam dünyasında bazı mühim şehirlere unvan ve lakap verilmesi geleneği çerçevesinde Niğde'ye de "Darü'l- Pehlevaniyye (Pehlivanlar Beldesi)" ünvanı verilmişti (Turan, 1996:688). Niğde, Köseadağ Savaşı'ndan (1243) sonra İlhanlıların idaresine geçti. XIV. yüzyılın ilk yarısında ise Eratnaoğulları'nın hakimiyetine girdi. Eratna Bey'in ölümünden sonra başlayan taht mücadelelerini fırsat bilen Karamanoğlu Alaeddin Bey, 1366-1367'de Niğde'yi kendi topraklarına kattı (Oflaz, 2007:92).

Niğde şehrinin ilk Osmanlı hakimiyetine girmesi Yıldırım Bayezid (1389-1402) Dönemi'nde gerçekleşti. 1397 yılında yapılan Akçay Savaşı'nda Karamanoğullarının yenilgiye uğraması üzerine bu beyliğe ait Konya, Larende, Develi, Aksaray'ın yanı sıra Niğde şehri de Osmanlı hakimiyetine geçti (Uzunçarşılı, 1988: 257). Niğde şehrinin Osmanlı Devleti altındaki idaresi uzun sürmedi. Zira, Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in Timur'a yenilmesi üzerine Osmanlı hakimiyetindeki diğer beylikler gibi Karamanoğulları Beyliği de yeniden kuruldu (Darkot, 1979:154). Böylece Niğde, tekrar bu beyliğin himayesine geçti. Niğde'nin kesin olarak Osmanlı idaresine alınması, Fatih Sultan Mehmed'in (1451-1481) Karamanoğulları üzerine 1466 yılında yaptığı sefer sonucu gerçekleşti. Bu sefer esnasında Niğde, İshak Paşa tarafından ele geçirildi ve surları da tamir ettirildi (Uzunçarşılı, 1988:103).

Kanuni Sultan Süleyman, İrakeyn Seferinden dönerken Niğde'ye de bu vesileyle Matrakçı Nasuh da Niğde kalesi ve sur dışında bulunan yerleşmeyi tasvir eden bir minyatür hazırladı. Niğde, Osmanlı idaresinde hızla imar edilse de Selçuklular Dönemi'ndeki parlak günlerine dönemedi (Oflaz, 2007: 93). Bozulan ekonomik yaşam, devletin diğer yerleri gibi Niğde'yi de olumsuz etkiledi. Şehir, Celali İsyanları sırasında büyük tahribata uğradı. Çatışma ve isyanların baş gösterdiği Niğde'de göçler başladı. Abaza Mehmed Paşa, Niğde'yi idaresi altına aldı ve burayı yağma etti (İnalçık, 2014:194). Bu isyanları 1648'de Gürcü Abdünnebi'nin çıkardığı olaylar izledi. XVIII. yüzyılda ise Çapanoğulları şehirde etkili oldu (Oflaz, 2007:93).

Niğde, Osmanlı hakimiyeti altında Konya vilayetine bağlı bir sancak merkezi olmasına rağmen Konya ve Kayseri'nin gölgesi altında kaldı. XVIII. yüzyılın başlarında Niğde yöresinden geçen Batılı Seyyah Paul Lucas, şehrin önceki yüzyıllarda çok büyük olduğunu ama gittikçe harap olduğunu bildirmektedir (Darkot, 1979:155). 1720'lerde Sadrazam olan Damad İbrahim Paşa, doğum yeri olan Ürgüp'ün Muşkara köyünü Nevşehir kasabası adıyla ihya edince Niğde daha fazla geriledi (Oflaz, 2007: 94). Böylece bölgede ağırlık Ürgüp ve Nevşehir'e doğru kaydı. Milli mücadele yıllarında işgale uğramayan Niğde, Cumhuriyet Dönemi'nde il merkezi haline getirildi.

3. NİĞDE ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Niğde, Osmanlı Devleti'nin yönetimine girdikten sonra şehir hayatında hızlı bir canlanma olmuştur. Bununla beraber Niğde şehrinde Şer'iyye Sicilleri defterleri tutulmaya başlanmıştır. Bugün Ankara Milli Kütüphane'de bulunan bu siciller, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezinde (İSAM) de elektronik ortama aktarılmıştır. Niğde'ye ait Şer'iyye Sicilleri 16 adet defter olup ayrıca Niğde'nin Bor ilçesine de ait 19 adet defter bulunmaktadır. Niğde Şer'iyye Sicil Defterleri numara verilmek suretiyle tasnif edilmiş, bu tasnifte kronoloji dikkate alınmamıştır.

Tablo 1. Niğde Şer'iyye Sicilleri

Defter	Tarih	Sayfa
1 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1319-1322	159
2 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1312-1314	92
3 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1314-1316	101
4 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1314-1316	197
5 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1312-1329	489
6 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1319-1324	54
7 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1289-1291	327
8 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1312-1324	415
9 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1326-1331	99
10 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1323-1324	160
11 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1231- 1233	188
12 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1312-1313	339
13 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1248- 1250	136
14 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1287	365
15 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1326-1328	100
16 Nolu Niğde Şer'iyye Sicili	H. 1324-1326	264

Kaynak: <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/> (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

4. 3 NUMARALI NİĞDE ŞER'İYYE SİCİLİNİN TANITIMI

3 Numaralı Niğde Şer'iyye Sicili H.1314-1316 /M.1896-1899 yılları arasındaki davaları içermektedir. Bu davaların tamamı Arabsun kazasına aittir. Bu Şer'iyye Sicili defteri, 96 sayfadan ibarettir ve 111 numaralı dava ile sona ermektedir. Ancak 98 numaralı dava bulunmamaktadır. 97 numaralı davadan 99 numaralı davaya geçilmiştir. Arada sayfa kaybı da olmayıp unutulduğu anlaşılmaktadır. Defterde toplam 110 dava bulunmaktadır.

Niğde'ye bağlı Arabsun kazasına H. 1314 yılının Zilkade ayından itibaren Karaisalı eski naibi Osman Kamil bin İbrahim Ethem, Anadolu Kazaskeri tarafından tayin edilmiştir. 3 nolu Niğde Şer'iyye Sicili'ndeki tüm davalar Osman Kamil bin İbrahim Ethem'in görev süresinde gerçekleşmiştir. Sicilde geçen görevliler olarak İcra mübaşiri Yusuf Ağa, Muhzır Mustafa Ağa ve odacı Osman Ağanın isimleri zikredilmektedir.

3 Nolu Şer'iyye Sicil defterinde Arabsun kazasına ait dört mahalle ismi geçmektedir. Bu mahalle isimleri 18 davada görülmektedir. En fazla ismi zikredilen mahalle Cami-i Cedid'tir. 8 davada adı geçmektedir.

Tablo 2. Mahalle İsimleri

Kaza	İdari Birim	İdari Birim Adı	Adet
Arabsun	Mahalle	Cami-i Atik	2
Arabsun	Mahalle	Cami-i Cedit	8
Arabsun	Mahalle	Hristiyan Aşağı	4
Arabsun	Mahalle	Hristiyan Yukarı	4

Defterde kayıtlı bulunan davalarda toplam yirmi üç köy ismi geçmektedir. Bu karyeler (köy) içerisinde Sinason'un nüfus itibariyle diğerlerine göre daha kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü davalar içinde Sinason karyesinde Müslümanlara ait mahalle ile Hristiyanlara ait mahallelerin de ismi zikredilmektedir. Davalarda en fazla ismi geçen karye Sinason karyesidir. Onu, Ortahisar karyesi takip etmektedir. İsmi bir defa geçen karyeler ise Boynu İnceli (Gülek) karyesi, Çiftlik karyesi, Güllük karyesi, Karahöyük karyesi, Kuyulu Kışla karyesi ve Gönesin karyesidir. Kestelic karyesi ise Yahyalı Nahiyesine bağlıdır.

Tablo 3. Köy İsimleri

Kaza	İdari Birim	İdari Birim Adı	Adet
Arabsun	Karye	Ayhan	5
Arabsun	Karye	Barak	3
Arabsun	Karye	Boynu İnceli (Gülek)	1
Arabsun	Karye	Cemil	3
Arabsun	Karye	Çiftlik	1
Arabsun	Karye	Dadağı	3
Arabsun	Karye	Dadason	4
Arabsun	Karye	Deliler Atik	3
Arabsun	Karye	Deliler Cedit	5
Arabsun	Karye	Edikli	5
Arabsun	Karye	Gönesin	1
Arabsun	Karye	Güllük	1
Arabsun	Karye	Karaburne	3
Arabsun	Karye	Karahöyük	1
Arabsun	Karye	Kara Madazı	4
Arabsun	Karye	Karlıklı	2
Arabsun	Karye	Kazıklı	2
Arabsun	Karye	Kestecil	5
Arabsun	Karye	Kuyulu Kışla	1
Arabsun	Karye	Mustafa Beyli	2
Arabsun	Karye	Ortahisar	14
Arabsun	Karye	Salonda	4
Arabsun	Karye	Sinason	16

Defterdeki davaların büyük bir kısmını veraset davaları oluşturmaktadır. 74 adet veraset davası bulunmaktadır. Bu davalarda vefat eden şahsın ismi zikredildikten sonra mirasının kimlere intikal ettiği belirtilmektedir. Bunlar genelde murisin; eşi, kız ve erkek çocukları olmaktadır. Ayrıca anne ve babası, kardeşleri de zaman zaman varis olmaktadır. Vefat eden kişinin mallarının cinsi, miktarı ve değeri belirtilip, kimlere ne kadar verildiği de yazılmıştır. Burada İslam Hukukunun bir gereği olarak erkek çocuklara kız çocuklara oranla daha fazla (genelde iki kat) pay ayrılmıştır.

O an için orada bulunmayan veya şehir dışında yaşadığı için ulaşılabilen kişilerin de hisseleri belirtilmiştir. Tereke kayıtlarında en ince ayrıntısına kadar her şeyin yazıldığı görülmektedir ki bunun dönemin vergi sistemi ile yakın ilgisini belirtmek gerekir. Zira yazılan malların miktarına paralel olarak alınan vergi ve kayıt paraları da artmaktadır. Ayrıca tutulan kayıtların miktarından, terekeyi tutan kişilerin de paylarına düşeni almaları sebebiyle kayıtlar çok titiz tutulmuştur. Böylece hem terekeyi tutan, hem de devlet yararına bir durum söz konusu olmaktadır. Yine bu titizlik, hisse sahiplerine de fayda sağlamaktadır. Çünkü her şeyin kayıt altına alınması daha sonra doğabilecek itirazları da en aza indirecektir. Bu sayede hisse sahipleri arasındaki anlaşmazlıkların da önüne geçilmiştir.

Defterde bulunan tereke kayıtlarına baktığımızda mahkemeye başvuran ve tereke taksimini isteyen kişiden çeşitli isimlerle vergi alındığı görülmektedir. Bu vergiler; Resm-i Kısmet, Kaydiyye, Pul Baha, Resm-i 'Adi isimleri altında alınmıştır. Deftere kayıtlı davalara bakarak halkın genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraştığı çıkarılabiliriz. Çünkü kayıtlarda, hayvan cinsleri, tahıl çeşitleri, tarım aletleri, bağ ve bahçeler yazılmıştır. Ağaç olarak ise zerdalilikler dikkatimizi çekmiştir.

Evlerin dekorasyonu konusunda ise tereke kayıtlarında minder ve yastıklar en önemli yeri tutmaktadır. Evin döşemesinde ise kilim ve halı kullanılmıştır. Seccade, çul, çuval dokunduğu da anlaşılmaktadır.

Defterdeki davalarda ismi geçen gerek Müslüman gerekse gayrimüslimlerin birtakım lakapları olduğu da görülmektedir. Bunlar; Berber oğlu, Çolak oğlu, Kolcuk oğlu, Delikaya oğlu, Çapur oğlu, Tosun oğlu, Ürgüp Ağası oğlu, İkiz oğlu, İmam oğlu, Murtaza oğlu, Etmekçi oğlu, Uzun oğlu, Kalaycı oğlu, Zaim oğlu, Ekşibekmez oğlu, Balcı oğlu, Karaoğlan oğlu. Bu lakaplar ve aile adları kültür zenginliğini yansıtmaktadır.

Veraset davalarına uygun şekilde vasi tayini yapılmıştır. Vasi tayini, veraset davalarının çoğunda tereke taksiminin akabinde yapıldığı gibi ayrı dava konusu olarak da verilmiştir. Miras kalan çocuğun yaşının küçük olması durumunda kendisine vasi tayin edilmektedir. Hatta bazı davalarda doğacak olan çocuğa dahi vasi tayin edildiği dikkat çekmektedir. (NŞS, 82/95).

Veraset davalarında esas alınan İslam Hukuku, evlenme ve boşanma davalarında da esas alınmıştır. Evlenen erkek mehir ödemekte, bu da mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel şeklinde ayrılmaktadır. Mehr-i müeccel bedeli bazen murisin terekesinde de bulunmaktadır. Boşanma halinde de çocuğun ve kendisinin ihtiyaçlarının karşılanması için eşinden nafaka talebinde bulunan bir kadının mahkemeye başvurduğu görülmektedir (NŞS,64/72). Defterde sadece iki davada çift eşlilik bulunmaktadır (NŞS, 37/4, 39/45). Bu da çok eşliliğin yaygın olmadığını göstermektedir.

Çeşitli dava türlerine baktığımızda ise, sahibi olmayan bir hayvanın müzayede ile satıldığı ve bedelinin devlet hazinesine alındığı, ancak sahibinin ortaya çıkması durumunda bedelin hayvan sahibine verileceğidir (NŞS, 23/29, 26/32, 50/55). Bu davalardan birinde sahibi ortaya çıkmış ve hayvanın satış bedelini istemiştir (NŞS, 26/32). Başka bir davada ise oğlunu kazara katleden genç için, maktulün annesinin af talebinde bulunmasıdır (NŞS, 2/2). Bu davalar dışında, babalarının kendi aralarında nişanladıkları gençlerden babası ölen kızın, başkasıyla evlenme isteğinde bulunması üzerine erkek tarafından nişanlarının bozulması talebinin gerçekleşmesidir (NŞS, 68/79). Diğer davalar ise, eşinden boşanan kadının mehir isteği (NŞS, 55/61), boşanan başka bir kadının ise nafaka talebinde bulunmasıdır (NŞS, 64/72).

Tablo 4. Dava Konuları

Konu	Adet
Veraset	74
Vasi Tayini	7
Mülk Satışı	2
Evlenme	4
Boşanma	2
Mal İhtilafı	7
Mülk Devri	3
Vakıf	3
Çeşitli Davalar	7
Toplam	110

Sicil defterinde Müslümanlara ait 91 davanın yanı sıra gayrimüslimlere ait davalar da bulunmaktadır. Bu defterdeki davaların 19'u gayrimüslimlere aittir. Bu davalardan 13'ü veraset, biri vasi tayini, üçü mülk satışı ve ikisi mülk devri ile ilgilidir. Gayrimüslimlerin veraset davalarına baktığımızda miraslarının genelde eş ve çocuklarına bırakıldığı görülmektedir. Yine bu davalardan çıkardığımız bir sonuç da gayrimüslimlerin genellikle ticaret ile uğraştıklarıdır. Çünkü miras olarak manav, bakkal, dükkan bırakmışlardır. Ayrıca bağ ve arsa sahibi oldukları da görülmektedir. Gayrimüslimlerin dava şahitleri ise yine gayrimüslimler olup bunun yanı sıra mahkeme personeli ve nadiren de Müslümanların şahid oldukları anlaşılmaktadır.

5. 3 NOLU NİĞDE ŞER'İYYE SİCİLİNİN FİHRİSTİ

Sayfa No	Belge No	Dava Konusu	Tarih
1	1	Hüseyin bin Hasan'ın Veraseti	15 Zilkade 1314 (17 Nisan 1896)
2	2	Atike binti Saî'ın Oğlunun Katilinin Affı	15 Zilhicce 1314 (17 Mayıs 1896)
2	3	Kolcukoğlu Hacı Muhsin Ağa bin Mahmud'un Veraseti	3 Muharrem 1315 (5 Haziran 1897)
4	4	Celeleddin bin Hacı Muhsin'e Vasi Tayini	3 Muharrem 1315 (5 Haziran 1897)
4	5	Himmetoğlu Osman bin Numan'ın Veraseti	26 Zilhicce 1314 (29 Mayıs 1896)
5	6	Emine binti Osman'a Vasi Tayini	26 Zilhicce 1314 (28 Mayıs 1896)
5	7	Osman bin Hasan'ın Tezevvüçü	10 Safer 1315 (12 Temmuz 1897)
6	8	Derviş Ali bin Mahmud'un Veraseti	3 Rebiyülevvel 1315 (3 Ağustos 1897)
6	9	Harlemyas veled-i Etnaş'ın Veraseti	25 Safer 1315 (27 Temmuz 1898)
7	10	İsteradi veled-i Papa Giryos'un Veraseti	25 Safer 1315 (27 Temmuz 1898)
8	11	Hatice binti Süleyman'ın Boşanması	13 Rebiyülevvel 1315 (13 Ağustos 1897)
8	12	Delikaya oğlu Bevani veled-i Harlemyas'ın Veraseti	22 Rebiyülevvel 1315 (22 Ağustos 1897)
9	13	Haçi Gareb veled-i Aslan'ın Veraseti	17 Rebiyülevvel 1315 (17 Ağustos 1897)
10	14	Marya binti Haçi Bevan'ın Veraseti	20 Rebiyülevvel 1315 (20 Ağustos 1897)
11	15	Çapur oğlu Ali bin Hasan'ın Veraseti	10 Rebiyülahir 1315 (10 Eylül 1897)
12	16	Ali bin Muhammed'in Veraseti	7 Rebiyülahir 1315 (7 Eylül 1897)
13	17	Seyf Ali bin Mehmed'in Mülkünün oğlu Hüseyin bin Seyf Ali'ye Devri	8 Rebiyülahir 1315 (8 Eylül 1897)
14	18	Tosunoğlu Mehmed bin Hüseyin'in Veraseti	9 Rebiyülahir 1315 (9 Eylül 1897)
15	19	Ürgüp Ağası oğlu Osman Efendi ibni Yusuf bin Süleyman'ın Veraseti	18 Rebiyülahir 1315 (18 Eylül 1897)
16	20	Hüseyin Efendi ibni Osman Efendinin Veraseti	2 Cemaziyelevvel 1315 (30 Eylül 1897)
17	21	Vangelina binti Lifor'un Veraseti	3 Cemaziyelevvel 1315 (1 Ekim 1897)
18	22	Hacı bin Ahmed ile Veli Kethüda ibni İbrahim Arasında Mal İhtilafı	12 Cemaziyelevvel 1315 (10 Ekim 1897)

19	23	Hacı bin Ahmed ile İlyas bin Abbas Arasında Mal İhtilafı	2 Cemaziyelevvel 1315 (30 Eylül 1897)
19	24	Musa bin Hüseyin ile İlyas bin Abbas Arasında Mal İhtilafı	12 Cemaziyelevvel 1315 (10 Ekim 1897)
20	25	Musa bin Hüseyin ile Osman Çavuş bin Ali Arasında Mal İhtilafı	12 Cemaziyelevvel 1315 (10 Ekim 1897)
21	26	Musa bin Hüseyin ile Salih bin Ali Arasında Mal İhtilafı	12 Cemaziyelevvel 1315 (10 Ekim 1897)
21	27	Haçî Gareb veled-i Aslan'ın Veraseti	19 Cemaziyelevvel 1315 (17 Ekim 1897)
23	28	Desine binti Yasef ile Eksadi binti Yorgi Arasında Mülk Satışı	8 Rebiyülahir 1315 (8 Eylül 1897)
23	29	Sahipsiz Bir Hayvanın Müzayede İle Melid veled-i Doma'ya Satışı	3 Cemaziyelevvel 1315 (1 Ekim 1897)
24	30	Koca Veli oğlu Durmuş bin Veli'nin Tezevvüğü	3 Cemaziyelahir 1315 (1 Kasım 1897)
25	31	Osman bin Hacı Ali'nin Tezevvüğü	20 Cemaziyelahir 1315 (18 Kasım 1897)
26	32	Deli Musa bin Hacı Arab'ın Satılan Hayvanının Bedelini İstemesi	3 Receb 1315 (28 Kasım 1897)
26	33	Haçî Gareb veled-i Aslan'ın Veraseti	11 Receb 1315 (6 Aralık 1897)
28	34	Ayşe binti Hacı Hasan'ın Veraseti	28 Cemaziyelahir 1315 (26 Kasım 1897)
29	35	Hacı Ahmed bin Feyyaz'ın Veraseti	9 Cemaziyelahir 1315 (7 Kasım 1897)
30	36	Bekir oğlu Halil bin Abdurrahman'ın Veraseti	3 Receb 1315 (28 Kasım 1897)
31	37	İkiz oğlu Safer bin Ömer'ın Veraseti	2 Receb 1315 (27 Kasım 1897)
32	38	Hasan Hüseyin bin Şuayb'ın Veraseti	2 Receb 1315 (27 Kasım 1897)
33	39	Ahmed bin Hasan ile Musa oğlu Hurşid Arasında Mülk İhtilafı	7 Şaban 1315 (2 Ocak 1897)
33	40	Ali bin Ali'nin Veraseti	20 Şaban 1315 (15 Ocak 1897)
35	41	Ümmü Gülsüm binti Süleyman ile oğlu Süleyman bin Mustafa'nın Miras İhtilafı	29 Şevval 1315 (12 Mart 1897)
35	42	Ali Hacı oğlu Mustafa bin Osman'ın Veraseti	8 Zilkade 1315 (1 Nisan 1897)
36	43	Mehmed bin Selim'ın Veraseti	14 Şevval 1315 (7 Mart 1897)
37	44	Kara Ali oğlu Muhsin bin Ali'nin Veraseti	20 Şevval 1315 (13 Mart 1897)
39	45	Molla Yusuf bin Mahmud'un Veraseti	20 Şevval 1315 (13 Mart 1897)

41	46	İmamoğlu Abdullah bin Mustafa'nın Veraseti	3 Zilhicce 1315 (25 Nisan 1897)
42	47	Murtaza oğlu Bayram bin Mehmed'in Veraseti	5 Zilhicce 1315 (27 Nisan 1897)
43	48	Mustafa bin Mustafa ve Fatıma binti Mustafa'ya vasi tayini	17 Zilkade 1315 (10 Nisan 1897)
45	49	Hasan bin Muhammed'in Veraseti	20 Zilhicce 1315 (12 Mayıs 1898)
45	50	Cuma Kethüda ibni Ali'nin Veraseti	4 Muharrem 1316 (25 Mayıs 1898)
46	51	Cuma oğlu Hidayet bin Cuma'nın Veraseti	4 Muharrem 1316 (25 Mayıs 1898)
47	52	Hamza torunu Veli bin Mehmed'in Veraseti	5 Muharrem 1316 (26 Mayıs 1898)
49	53	Veysel bin Seyyid ile Safer bin Cuma Arasında Mülk İhtilafı	17 Muharrem 1316 (11 Haziran 1898)
49	54	Kayserili Etmekçi oğlu Emin bin Mehmed'in Veraseti	10 Safer 1316 (1 Temmuz 1898)
50	55	Sahipsiz Bir Hayvanın Müzayede ile Save veled-i Kiyakos'a Satışı	13 Safer 1316 (4 Temmuz 1898)
51	56	Şehir Kethüdası oğlu Edhem Efendi bin Ali'nin Veraseti	16 Safer 1316 (7 Temmuz 1898)
51	57	Şehir Kethüdası oğlu Edhem Efendi bin Ali'nin Veraseti	16 Safer 1316 (7 Temmuz 1898)
52	58	Şehir kethüdası oğlu Edhem Efendi bin Ali'nin Mirasının Taksimi	16 Safer 1316 (7 Temmuz 1898)
54	59	Şehir Kethüdası oğlu Edhem Efendi bin Ali'nin Varislerine Vasi Tayini	16 Temmuz 1316 (7 Temmuz 1898)
54	60	Uzun oğlu Apostol'un Veraseti	22 safer 1316 (13 Temmuz 1898)
55	61	Hatice binti Süleyman'ın Mehir Talebi	13 Rebiyülevvel 1316 (2 Ağustos 1898)
56	62	İbrahim Efendi ibni Hacı Battal'ın Hitabete Tevcihi	6 Rebiyülahir 1316 (24 Ağustos 1898)
57	63	Ali Faki oğlu Ali Osman bin Ali bin Ahmed'in Veraseti	13 Rebiyülahir 1316 (1 Eylül 1898)
58	64	Mehmed bin Süleyman'ın Veraseti	4 Cemaziyelevvel 1316 (20 Eylül 1898)
59	65	Şaha Peratmoz veled-i Tefka'nın Veraseti	16 Cemaziyelevvel 1316 (2 Ekim 1898)
60	66	Osman bin Musa'nın Veraseti	25 Zilhicce 1316 (7 Mayıs 1899)
61	67	Hulusi Ağa ibni Ahmed'in Veraseti	14 Cemaziyelevvel 1316 (30 Eylül 1898)

62	68	Paskal veled-i Bevon'a Vasi Tayini	14 Cemaziyelevvel 1316 (30 Eylül 1898)
63	69	Ataullah bin Hacı Osman ve Fatıma binti Hacı Osman'a Vasi Tayini	14 Cemaziyelevvel 1316 (30 Eylül 1898)
63	70	Ümmü Gülsüm ile Osman bin Mehmet'in Boşanması	25 Cemaziyelevvel 1316 (11 Ekim 1898)
63	71	Kalaycıoğlu Mustafa bin Ahmed'in Veraseti	26 Cemaziyelevvel 1316 (12 Ekim 1898)
64	72	Ayşe binti Mustafa'nın Zevcinden Nafaka İstemesi	20 Cemaziyelevvel 1316 (6 Ekim 1898)
64	73	Ahmed bin Ömer ve Makbule binti Ömer'e Vasi Tayini	14 Cemaziyelevvel 1316 (30 Eylül 1898)
65	74	Abdurrahman bin Mustafa'nın Veraseti	26 Cemaziyelevvel 1316 (12 Ekim 1898)
65	75	Zaimoğlu Mehmed bin Hacı Ömer'in Vasiyeti	2 Cemaziyelevvel 1316 (18 Eylül 1898)
65	76	Süleyman bin Hafız Muhsin Efendinin Veraseti	3 Cemaziyelahir 1316 (19 Ekim 1898)
66	77	Es-Seyyid Mehmed Ağa ibni Ali'nin Veraseti	3 Cemaziyelahir 1316 (19 Ekim 1898)
67	78	Es-Seyyid Mehmed Ağa ibni Ali'nin Varislerinin Veraseti	3 Cemaziyelahir 1316 (19 Ekim 1898)
68	79	Hüseyin ibni Numan ve Emine binti Mehmed'in Namzetliğinin Bozulması	12 Cemaziyelahir 1316 (28 Ekim 1898)
68	80	Andon veled-i İsak'ın Mallarının oğlu Yorgi veled-i Andon'a Devri	11 Cemaziyelahir 1316 (27 Ekim 1898)
69	81	Süleyman oğlu Mustafa ile Kardeşi Ali'nin Müşterek Mallarının Veraseti	24 Cemaziyelahir 1316 (10 Kasım 1898)
70	82	Halil oğlu Durmuş bin Halil'in Tezevvücu	26 Cemaziyelahir 1316 (12 Kasım 1898)
71	83	Yunus bin Yunus'un Veraseti	12 Receb 1316 (26 Kasım 1898)
72	84	Ali Reis oğlu Mustafa bin İbrahim'in Veraseti	12 Receb 1316 (26 Kasım 1898)
73	85	Mehmed Ali bin İdris'in Veraseti	12 Receb 1316 (26 Kasım 1898)
74	86	Fatıma Hanım ibnite Ahmed'in Mülk Satışı İçin Vekil Tayini	12 Receb 1316 (26 Kasım 1898)
74	87	Abbas bin Hüseyin'in Veraset İddiası	16 Receb 1316 (30 Kasım 1898)
75	88	Abdullah oğlu Kadir bin Abdullah'ın Veraseti	18 Receb 1316 (2 Aralık 1898)
76	89	Şakir Ali oğlu Abdullah bin Ali'nin Veraseti	18 Receb 1316 (2 Aralık 1898)
77	90	Mehmed bin Osman'ın Veraseti	22 Receb 1316 (6 Aralık 1898)

77	91	Dede Muhammed oğlu Halil bin Muhammed'in Veraseti	19 Receb 1316 (3 Aralık 1898)
79	92	Süleyman bin Haşim'in Veraseti	21 Receb 1316 (5 Aralık 1898)
80	93	İbrahim bin Ahmed'in Veraset İddiası	24 Receb 1316 (8 Aralık 1898)
80	94	Hüseyin bin Ali'nin Veraset İddiası	24 Receb 1316 (8 Aralık 1898)
80	95	Hasan bin Mehmed'in Veraseti	21 Receb 1316 (5 Aralık 1898)
82	96	Zevci Vefat Eden Hanife binti Hüseyin'in Başkasıyla Evlenebilmesi İçin Ruhsat Talebi	15 Şaban 1316 (29 Aralık 1898)
83	97	Ekşibekmezoğlu Feyzullah bin Ahmed'in Veraseti	18 Şaban 1316 (2 Ocak 1899)
84	99	Ahmed bin Musa'nın Veraseti	21 Şaban 1316 (5 Ocak 1899)
85	100	Kerziban binti Hacı Hüseyin'in Veraseti	22 Şaban 1316 (6 Ocak 1899)
86	101	Ayşe binti Mustafa'nın Veraseti	20 Şaban 1316 (4 Ocak 1899)
87	102	Dadağı Karyesi Cami Vakfı Hakkında	19 Ramazan 1316 (1 Şubat 1899)
88	103	Hacı Yusuf oğlu Ali Efendi'nin Hitabete Tevcihi	19 Ramazan 1316 (1 Şubat 1899)
89	104	Arab Hüseyin oğlu Mahmud bin Hüseyin'in Veraseti	2 Ramazan 1316 (14 Ocak 1899)
91	105	Karaoğlan oğlu Haralim veled-i Harto'nun Veraseti	8 Şevval 1316 (19 Şubat 1899)
91	106	Abdulgaffar oğlu Veli bin Mehmed'in Veraseti	12 Şevval 1899 (23 Şubat 1899)
92	107	Balcıoğlu Kara Mehmed'in Veraseti	12 Şevval 1316 (23 Şubat 1899)
94	108	Ali Faki oğlu Molla Ömer bin Mehmed'in Veraseti	20 Şevval 1316 (2 Mart 1899)
95	110	Papa Bartın veled-i Konstanti'nin Mallarının oğlu Aksinafon ve Kızı Estoryani'ye Devri	28 Şevval 1316 (10 Mart 1899)
96	111	Menaster oğlu Todoros veled-i Deyvan'ın Veraseti	28 Şevval 1316 (10 Mart 1899)

6. SONUÇ

Şer'iyye Sicilleri, Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal, iktisadi ve kültür tarihinin yanı sıra şehir tarihi ve mahalli hayatı açısından da bize önemli veriler sunan kaynaklardır. İncelenen H. 1314-1316 /M. 1896-1899 yıllarını içeren 3 Numaralı Niğde Şer'iyye Sicili de dönemin Niğde şehir tarihini aydınlatan önemli kayıtlardandır.

Defterdeki davaların büyük çoğunluğunu oluşturan veraset davalarında İslam miras hukukunun uygulandığı görülmektedir.

Davalarda vefat eden şahsın mirasının neler olduğu tek tek değerleri ile beraber yazılmış ve bunların kimlere ne kadar verildiği belirtilmiştir. İslam hukukunun bir gereği olarak erkek çocuklara kız çocuklara oranla iki kat pay verilmiştir. Bunun yanı sıra miras kalan çocuğun yaşının küçük olması durumunda kendisine vasi tayin edilmiştir.

Veraset davalarında uygulanan İslam hukukunun aynı şekilde evlenme-boşanma ile ilgili davalarda da uygulandığı tespit edilmiştir. Evlenme durumunda mehir ödenmiş, boşanma durumunda ise nafaka istenilmiştir. Ayrıca sadece iki davada çok eşlilik görülmüştür. Dolayısıyla dönemin Niğde'sinde çok eşliliğin yaygın olmadığı çıkarsaması yapılabilir.

Niğde 3 numaralı Şer'iye Sicilinde Müslümanların yanı sıra gayrimüslimlere ait davaların da kayıtları tutulmuştur. 110 davanın 19'u gayrimüslimlere ait davalardan müteşekkildir.

Niğde'nin H. 1314-1316 /M.1896-1899 yılları arasındaki iktisadi hayatına baktığımızda ise Müslümanların genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları, gayrimüslimlerin ise daha çok ticaretle uğraştıkları görülmüştür.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

3 Nolu Niğde Şer'iye Sicili. H. 1314-1316 (M. 1896- 1899).

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akgündüz, A. (1988). Şer'iye Sicilleri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Akgündüz, A. & Öztürk, S.(1999). Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Akgündüz, A. (2002). "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iye Mahkemeleri ve Şer'iye Sicilleri", Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, (10):54-68, Ankara.

Bozatay, Ş. A. & Demir, K. A. (2014). "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (6)10: 71-89.

Darkot, B. (1979). "Niğde", Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, (IX): 153-156, İstanbul.

İnalçık, H. (2014). Devlet-i Aliyye, C. II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İnalçık, H. (1943). "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, (I) II:89-96.

Kızırgan, S. (2008). "8 Numaralı Niğde Şer'iye Sicili H. 1312/ M. 1894", Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Oflaz, M. (2007). "Niğde", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (33): 92-95, İstanbul.

Turan, O. (1996). Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Uğur, Y. (2010). "Şer'iye Sicilleri", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (39): 8-11, İstanbul.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Tarihi, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Uzunçarşılı, İ.H. (1988). Osmanlı Tarihi, C. II. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Uzunçarşılı, İ.H. (2014). Osmanlı Devleti'nde İlmiye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

<http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/> (Erişim Tarihi: 11.12.2020).